

Vragen gesteld door de leden der Kamer, met de daarop door de regering gegeven antwoorden

245

Vragen van het lid **Becker** (VVD) aan de Staatssecretaris van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, de Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties en de Staatssecretaris van Justitie en Veiligheid over *het bericht «Britse overheid wil vrouwenhaat aanpakken als «ideologisch extremisme»»* (ingezonden 26 augustus 2024).

Antwoord van Minister **Uitermark** (Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties), van Staatssecretaris **Coenradie** (Justitie en Veiligheid) en van Staatssecretaris **Paul** (Onderwijs, Cultuur en Wetenschap) (ontvangen 11 oktober 2024). Zie ook Aanhangsel Handelingen, vergaderjaar 2023–2024, nr. 2569.

Vraag 1

Bent u bekend met het bericht «Britse overheid wil vrouwenhaat aanpakken als ideologisch extremisme»?¹

Antwoord 1

Ja.

Vraag 2

Bent u het ermee eens dat vrouwenhaat ook in Nederland een serieus probleem is, zie bijvoorbeeld de cijfers over seksueel geweld tegen vrouwen en de schrikbarende femicide-cijfers, en net als in het Verenigd Koninkrijk, ook een serieuze aanpak door de overheid verdient?

Antwoord 2

Ja. Het is volstrekt onacceptabel dat vrouwen in Nederland te maken krijgen met vrouwenhaat, seksueel geweld en femicide. Het is de taak van de overheid om dit te bestrijden en te zorgen dat vrouwen op een veilige en gelijkwaardige manier kunnen deelnemen aan de samenleving.

Vraag 3

Wat is de definitie van vrouwenhaat die het kabinet momenteel hanteert en welke aanpak hoort daar momenteel bij?

¹ Website NOS, 19 augustus 2024, «Britse overheid wil vrouwenhaat aanpakken als «ideologisch extremisme»», (<https://nos.nl/artikel/2533808-britse-overheid-wil-vrouwenhaat-aanpakken-als-ideologisch-extremisme>)

Antwoord 3

De term vrouwenhaat wordt gebruikt voor een breed spectrum aan opvattingen en gedragingen. Vrouwenhaat heeft dus geen eenduidige definitie. Het kan gaan over alle vormen van discriminatie, intimidatie en geweld tegen vrouwen. Al deze vormen zijn schadelijk. Zogenaamd «onschuldige» uitingen kunnen een voedingsbodem vormen voor ernstige vormen van vrouwenhaat, zoals (online) bedreigingen, seksueel, fysiek en psychisch geweld en femicide. De aanpak verschilt per vorm van vrouwenhaat; naast een strafrechtelijke aanpak is bijvoorbeeld ook het bevorderen van bewustzijn belangrijk. Het kabinet zet zich hier actief voor in via het plan van aanpak Stop Femicide!, het Nationaal Actieprogramma Aanpak seksueel grensoverschrijdend gedrag en seksueel geweld (NAP) en het Programma Weerbaar Bestuur. Ook werkt het kabinet aan de online aanpak van extremisme en terrorisme en een aanpak van online discriminatie, racisme en hate speech (zie antwoord op vraag 5 en 6).

Vraag 4

Welke cijfers en gegevens heeft u over de aard en omvang van vrouwenhaat in Nederland en de oorzaken daarvan en kunt u aangeven in hoeverre de zogenaamde incel-beweging ook in Nederland aanhangers heeft? Bent u bereid naar beide vragen onderzoek naar te doen?

Antwoord 4

Er zijn geen cijfers hoe vaak geweldsvormen vanuit een vrouwenhaat motief worden gepleegd in Nederland. De Algemene Inlichtingen- en Veiligheidsdienst (AIVD) en de Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding en Veiligheid (NCTV) rapporteren over het incel-gedachtegoed, dat staat voor *involuntary celibacy*. Dit doet de AIVD in zijn jaarverslag² en de NCTV in het Dreigingsbeeld Terrorisme Nederland (DTN)³. De (meestal) mannen die zich tot het incel-gedachtegoed rekenen, houden «het systeem» verantwoordelijk voor hun gebrek aan seksuele en romantische relaties. In de praktijk leidt dit tot een beweging waarbinnen vrouwen als minderwaardig worden neergezet, gehaat worden en gedehumaniseerd, wat in sommige gevallen kan leiden tot dodelijk geweld tegen vrouwen.

Vraag 5

Wat is u bekend over de mate waarin online uitingen van invloedrijke figuren zoals Andrew Tate, weerslag vinden in denkbeelden en gedrag van (jonge) mannen in Nederland en is er zicht op dit soort invloedrijke figuren in en vanuit Nederland? Wordt er op dit moment onderzoek naar gedaan? Zo nee, bent u bereid dit te doen?

Antwoord 5

Het kabinet is zich ervan bewust dat er (jonge) mannen zijn die beïnvloed worden door influencers in de *manosphere*. De *manosphere* is een verzamelnaam voor online mannengemeenschappen die zich sterk verzetten tegen het idee dat vrouwen gelijk zijn aan mannen. Ook zijn deze mannen vaak tegen progressieve onderwerpen als lhbtqi+ emancipatie.⁴ *Manosphere* influencers kunnen via sociale media- of gamingplatformen een ingang zijn voor (jonge) mannen om zich online verder te verdiepen in bepaald gedachtegoed of gemeenschappen. De gemeenschappen die gevormd worden door de achterban van dergelijke influencers werken vervolgens als krachtige echokamers. Het kabinet vindt het belangrijk dat we begrijpen waarom deze (jonge) mannen zich zo aangetrokken voelen tot dit soort figuren. Zo blijkt uit het onderzoek gedaan door het Verwey-Jonker Instituut en Textagain, in opdracht van het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum (WODC), dat veel jonge mannen niet zozeer in eerste instantie uit een afkeer voor vrouwen of vrouwenhaat zich aangetrokken voelen tot *manosphere* influencers, maar dat dit voortkomt uit het verlangen om onzekerheid weg te

² Rapport «AIVD-jaarverslag 2023» van de Algemene Inlichtingen- en Veiligheidsdienst (AIVD)

³ Rapport «Dreigingsbeeld Terrorisme Nederland (DTN) juni 2024» van de Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding en Veiligheid (NCTV)

⁴ Website KIS, 5 september 2024, «De invloed van Manosphere, Tradwives en Andrew Tate op jongeren, vrouwen en lhbtqi+ gemeenschappen».

nemen over hoe de wereld om hen heen werkt⁵. Dit onderzoek bevat waardevolle handelingsperspectieven ten aanzien van de internetsector. Deze aanbevelingen worden gebruikt bij de online aanpak van extremisme en terrorisme (de Versterkte Aanpak Online). U wordt binnenkort nader geïnformeerd door de Minister van Justitie en Veiligheid over de uitwerking van de Versterkte Aanpak Online.⁶

De Staatssecretaris van OCW start een onderzoek naar de onderliggende oorzaken van dalende acceptatie van lhbtq+ personen onder jongeren, zoals aangekondigd in de beantwoording van de Kamervragen van lid Becker over dalende acceptatie van homoseksualiteit onder jongeren⁷. De resultaten van dit onderzoek worden voor de zomer van 2025 verwacht.

Vraag 6

Wat wordt momenteel gedaan om online uitingen die vrouwenhaat bevatten te kunnen tegengaan en wat is er strafrechtelijk mogelijk tegen de afzenders en wat is mogelijk richting de online platforms waar boodschappen op terecht komen?

Antwoord 6

Het kabinet werkt nu aan een interdepartementaal plan van aanpak van online discriminatie, racisme en *hate speech*. Het plan ziet op een meer gecoördineerde aanpak, slachtoffers beter ondersteunen, bewustwording vergroten, online discriminatie beter registreren, meer toezicht op en samenwerking met internetpartijen en vaker (en meer zichtbare) consequenties voor daders. Het plan van aanpak kan met uw Kamer worden gedeeld zodra de begrotingsbehandeling van BZK, het aanstaande coördinerende departement van het plan van aanpak, is geweest. Daarnaast loopt er vanuit het emancipatiebeleid een subsidie voor Alliantie Act4Respect Unlimited, dat zich richt op de preventie van seksueel geweld, (ex)partnergeweld en cybergeweld. Dit doet zij door middel van een campagne ontwikkeld met en voor jongeren, deskundigheidsbevordering, en effectieve interventies. Om slachtoffers te helpen met handelingsperspectieven faciliteert de overheid Meld.Online Discriminatie (MOD) en HelpWanted.

Wanneer online uitingen die vrouwenhaat bevatten strafbaar of onrechtmatig zijn, dan is dit illegale inhoud in de zin van de digitale dienstenverordening (*Digital Services Act* – DSA). Onder bepaalde omstandigheden kunnen uitingen van vrouwenhaat strafbaar zijn indien aan de voorwaarden wordt voldaan van de relevante strafbepalingen. In dit verband kan worden gedacht aan het aanzetten tot haat, discriminatie of gewelddadig optreden dat strafbaar is gesteld in artikel 137d van het Wetboek van Strafrecht (hierna: Sr) waarin geslacht expliciet als discriminatiegrond is opgenomen. Als een uiting van vrouwenhaat, gericht tegen een persoon en die een seksuele lading heeft, in het openbaar, bijvoorbeeld op openbare websites of sociale media, wordt gedaan, kan ook, afhankelijk van de context, aan seksuele intimidatie in het openbaar worden gedacht (artikel 429ter Sr). Als overtreding is strafbaar gesteld een ander in het openbaar indringend seksueel te benaderen door middel van opmerkingen, gebaren, geluiden of aanrakingen op een wijze die vreesaanjagend, vernederend, kwetsend of ontarend is te achten.

Het toezicht op de DSA is primair belegd bij de Europese Commissie wat betreft zeer grote onlineplatformen en zeer grote online zoekmachines. De Autoriteit Consument en Markt (ACM) is de digitale dienstencoördinator in Nederland, en verantwoordelijk voor alle kwesties die verband houden met het toezicht op en de handhaving van online platformen met een hoofdvestiging of wettelijke vertegenwoordiger in Nederland. De ACM kan wel klachten ontvangen over elke aanbieder van een online platform zolang de gebruiker van die dienst in Nederland is gevestigd.

Niet-strafbare haatdragende uitingen kunnen daarnaast in strijd zijn met de algemene voorwaarden van een online platform. Platformen zijn namelijk op grond van de vrijheid van ondernemerschap (artikel 16 van het Handvest van de EU) en de contractsvrijheid in beginsel vrij om hun eigen algemene

⁵ Rapport «rechts-extremisme op sociale mediaplatforms? Ontwikkelingspaden en handelingsperspectieven» van het Verwey Jonker Instituut en Textgain, augustus 2023

⁶ Kamerstukken II, 2023/2024, nr. 527

⁷ Kamerstukken II, 2023/2024, nr. 2259

voorwaarden vast te stellen. Deze algemene voorwaarden kunnen voor platformen eveneens een basis zijn om content te verwijderen. Verder bestaat er nog de strafrechtelijke mogelijkheid waarbij in geval van verdenking van een misdrijf als omschreven in artikel 67, eerste lid, Wetboek van Strafvordering (hierna: Sv) de officier van justitie met een machtiging van de rechter-commissaris aan een aanbieder van een communicatiedienst kan bevelen om gegevens ontoegankelijk te maken als dit noodzakelijk is ter beëindiging van een strafbaar feit. Dit is geregeld in artikel 125p Sv. Deze bevoegdheid kan niet worden toegepast bij overtredingen of bij misdrijven die niet zijn omschreven in artikel 67 Sv. Op strafrechtelijk gebied kan het Openbaar Ministerie (OM) een afzender van online vrouwenhaat vervolgen als het gaat om een bewijsbaar strafbaar feit zoals bedreiging, belaging, belediging of het aanzetten tot haat, geweld of discriminatie. Het OM handelt doorgaans in dit soort zaken op grond van binnengekomen aangiftes. Daarnaast ligt er een wetsvoorstel van Minister van BZK om «geslacht» als discriminatiegrond op te nemen in de artikelen groepsbelediging (137c) en het verspreiden van groepsbeledigende of haatzaaiende uitlatingen (137e) in het Wetboek van Strafrecht.⁸

Vraag 7

Op welke wijze onderzoekt en monitort het kabinet momenteel verschillende vormen van ideologisch extremisme in de samenleving en acht u het mogelijk om vrouwenhaat hier ook als apart onderdeel in op te nemen? Zo ja, op welke termijn? Zo nee, waarom niet?

Antwoord 7

Het kabinet besteedt op verschillende manieren aandacht aan het onderzoek naar ideologisch extremisme. Zo brengt de NCTV periodiek het Dreigingsbeeld Terrorisme Nederland (DTN) uit. Het DTN is een globale analyse van radicalisering, extremisme en nationale en internationale terroristische dreiging tegen Nederland, en tegen Nederlandse belangen in het buitenland. Het beeld is een trendrapportage waarin de voornaamste dreigingsontwikkelingen op hoofdlijnen worden geschetst. Het DTN van juni 2024⁹ is opgedeeld in vier hoofdstukken: jihadisme en radicale islam, rechts-terrorisme en -extremisme, anti-institutioneel extremisme en links-extremisme. In het hoofdstuk over rechts-terrorisme en -extremisme wordt beschreven dat vrouwenhaat in sommige gevallen voorkomt binnen het rechts-terroristisch online milieu. Dit komt ook voor bij de denkbeelden van *involuntary celibates* (incels).

De NCTV en AIVD definiëren extremisme als «het uit ideologische motieven bereid zijn om niet-gewelddadige en/of gewelddadige activiteiten te verrichten die de democratische rechtsorde ondermijnen.» Een ideologisch motief is wanneer er wordt gehandeld vanuit een bepaald wereldbeeld om een al dan niet specifiek einddoel te bereiken. Dit einddoel kan ook beperkt zijn tot: anders dan nu. Persoonlijke grieven, criminele motieven of geldelijk gewin worden niet gezien als ideologisch motief. Vrouwenhaat wordt door het kabinet daarom niet gezien als een extremistische ideologie, maar komt wel terug als onderdeel in het narratief bij verschillende extremistische en terroristische ideologieën.

Omdat het kabinet de ontwikkelingen en het signaal van het Verenigd Koninkrijk serieus neemt, zal de NCTV met het Verenigd Koninkrijk in gesprek gaan.

Als er signalen zijn van radicalisering richting extremisme of terrorisme, al dan niet in combinatie met vrouwenhaat, kunnen personen worden opgenomen in de lokale persoonsgerichte aanpak. De persoonsgerichte aanpak betreft maatregelen en/of interventies genomen onder regie van gemeenten die door het bestuur, de strafrechtelijke instanties of door maatschappelijke instellingen kunnen worden getroffen.

Daarnaast wordt in de Themarapportage Polarisatie, extremisme en terrorisme uit 2022, gesteld dat binnen het bredere rechts-extremisme een aantal discoursen kunnen worden geïdentificeerd die (vooral online) worden geuit en worden onderschreven door aanhangers. Hier is vrouwenhaat

⁸ Kamerstukken II, 2023/2024, 36 510, nr. 5

⁹ Kamerstukken II 2023–2024, 29 754, nr. 714

(misogynie) één van. Deze rapportage is onderdeel van de Rijksbrede Risicoanalyse Nationale Veiligheid en is door het Analistennetwerk Nationale Veiligheid opgesteld.

Ook heeft de AIVD op basis van de Wet Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten 2017 (Wiv 2017) als taak onderzoek te doen naar organisaties en personen die een dreiging vormen voor de nationale veiligheid. De AIVD doet onderzoek naar verschillende vormen van extremisme, zoals links- en rechts-extremisme. De AIVD kan echter, op basis van de Wiv 2017, geen uitspraken in het openbaar doen op welke wijze onderzoek wordt gedaan. In het Openbaar Jaarverslag van de AIVD wordt, conform Wiv 2017, overzicht gegeven van de aandachtsgebieden waarop de AIVD zich dat jaar heeft gericht. In het Jaarverslag van 2023 is onder meer beschreven dat rechts-extremistische groepen over het algemeen antisemitisch en racistisch zijn en er veel vrouwenhaat en haat is tegen homo's en transpersonen.

Vraag 8

Bent u bereid om met de Britse overheid in gesprek te treden om te leren van hun aanpak tegen vrouwenhaat en in Nederland ook met een scherpere aanpak te kunnen komen?

Antwoord 8

Zoals eerder in de beantwoording aangegeven neemt het kabinet vrouwenhaat en de ontwikkelingen in het Verenigd Koninkrijk serieus. De NCTV zal dan ook met het Verenigd Koninkrijk in gesprek gaan.

Vraag 9

Op welke manier is de aanpak van vrouwenhaat in Nederland onderdeel van de Emancipatienota?

Antwoord 9

Veiligheid en gelijkwaardigheid van vrouwen zijn cruciale pijlers van mijn emancipatiebeleid. Vrouwenhaat is een bedreiging voor de veiligheid en een belemmering voor het op een gelijke en volwaardige manier participeren in de samenleving. Het bestrijden van vrouwenhaat is dan ook een belangrijke ambitie van dit kabinet en zal een belangrijke plek krijgen in de Emancipatienota die het kabinet voor de zomer met uw Kamer deelt.

Vraag 10

Heeft het tegengaan van vrouwenhaat ook een plek in de curriculumherziening en eindtermen rond burgerschap op Nederlandse scholen en zo niet, hoe kunnen onderwijsinstellingen een grotere rol spelen om vrouwenhaat tegen te gaan?

Antwoord 10

De burgerschapsopdracht waarborgt dat scholen zich in hun onderwijs herkenbaar richten op het bijbrengen van respect voor en kennis van de basiswaarden van de democratische rechtsstaat: vrijheid, gelijkwaardigheid en solidariteit. Recent zijn er door Stichting Leerplan Ontwikkeling (SLO) conceptkerndoelen aangeleverd voor burgerschap, daarbij is aandacht voor hoe de Grondwet de diversiteit van mensen beschermt en discriminatie afwijst. Ook gaat het om reflectie op het eigen gedrag in situaties die discriminerend of stereotyperend kunnen zijn. De conceptkerndoelen burgerschap worden nu beproefd en zullen daarna worden omgezet in een algemene maatregel van bestuur. Daarbij is het van belang te vermelden dat de Staatssecretaris van OCW met de actualisatie van het curriculum focus wil aanbrengen, gezien het curriculum momenteel overbeladen is. Hierdoor zullen niet alle maatschappelijke thema's expliciet landen in het curriculum.

Toelichting:

Deze vragen dienen ter aanvulling op eerdere vragen terzake van de leden Rooderkerk en Van der Werf (beiden D66), ingezonden 26 augustus 2024 (vraagnummer 2024Z12564).